

LO LLADRE HONRAT

(TRADUCCIÓ DE DOSTOIEWSKY)

UN dematí, mentres m' estava preparant pera anar al taller, Agrafena, que 'm feya de cuynera, planxadora y de mestressa, entrá y ab gran estranyesa entaulá ab mí una conversa tirada.

Agrafena era una dona molt aixuta. Feya sis anys que no 'ns parlavam fora de las tres ó quatre paraulas necessarias pera encarregarli 'l dinar. Al menos jo no li havia sentit cap conversa.

—Tinch un encárrech pera vos—digué.—¿Voldriau llogar lo cuarto?

—¿Quín cuarto?

—Lo del costat de la cuyna. ¿No sabeu?

—¿Per qué ha de servir?

—D' altres n' hi ha que 'n llogan y no preguntan pas perque.

—¿Y quí es que 'l vol llogar?

—¿Quí 'l vol llogar? Ay, ay! Un llogater.

—Pero dona, ¿que no veyeu que no hi cap un llit? Es massa estret. ¿Quí voleu que hi vulga viure?

—Es que no hi ha de viure ningú; en haventhi lloch pera dormir ja n' hi ha prou. S' estarà davant de la finestra.

—Pero ¿quina finestra?

—Com si no ho sapiguessau! La del recambró; s' hi estarà cusint ó fent una altra cosa cualsevol. Té una taula y una cadira; no li falta res.

—Pero ¿quí es aqueix home?

—Un home molt arreglat. Jo li cuynaré, y cada mes me donará tres rublos per menjar y dormir.

¡No 'n vaig haver de fer pocas de preguntas pera saber lo demés! Un home de certa edat havia persuadit á Agrafena que 'l prengué per llogater, preparantli 'l menjar. Tot lo que Agrafena vol que 's fassi s' ha de fer. ¡Massa que ho sé per experiencia! Y estich segur de que si m' hi oposava, Agrafena no 'm deixaria ni un instant tranquil. Quan una cosa no li va be, cau en una fonda tristesa y queda en aqueix estat quinze ó més dias. Llavors fa 'l menjar d' esma; devegadas me trobo sense roba blanca; no escombra may; en una paraula, tot va malament. Aquesta dona que may diu res, es incapassa de pendre cap resolució, ni de concebir una idea. Pero ¡fillets de Deu! aixís que brolla en son migrat cervell cualsevol cosa que sembli una idea ó una resolució, ja cal que us hi ajupiu, perque si no us exposariau á cometre moralment una mort. Y aixís, com avans que tot prefereixo la tranquil·litat, he accedit á lo que pretenia sense grans esforços.

—Vaja; pero al menos vos ha ensenyat los papers?

—Sí, que 'n té. És un home molt ordenat; ha promés donarme tres rublos cada mes.

Desde l' endemà comparegué 'l nou llogater en ma modesta estada de solter. Lluny de véurem molest per sa presència, m' agradá molt. Visch com un ermitá, no coneix casi á ningú y surto molt pocas vegadas. Fa ja deu anys que visch d' aquesta manera, y, es clar, m' he avesat á viure sol. Pero deu anys, quinze anys de soletat y potser més encara, sense altra companyia que la d' Agrafena y en una estada de solter, es una perspectiva que acaba per aburrir. En tal situació, estava disposat á acullir, com plogut del cel, un altre hoste tranquil.

Segons cantavan los seus papers, lo nou llogater era un soldat retirat; be es veritat que pera compéndreho no 's necessitava llegirlos: ho duya escrit á la cara. Aviat nos avingue-

rem. Tenia molta gracia en contar cosas, sobre tot las que 's referian á sa propia existència. En mitj de la monotonía de la meua vida, un conta-cuentos com aquell era una bona adquisició.

Vetaquí que un dia que no m' havia mogut de casa, tot d' un plegat sento caminar pel recambró. Obro la porta y veig un foraster d' aspecte poch imponent y que, ab tot y 'l fret de la tardor, anava molt prim de roba.

—¿A quí demanas?

—A Alexandrow. ¿No viu aquí aquest empleat?

—En aquesta casa tal Alexandrow no hi viu. L' haurás de buscar en altra banda.

—Pero si 'l porter m' ha dit...— feu en veu baixa 'l desconegut.

—Vaja, vaja; ja t' he dit que no hi era.

L' endemà al mitjdía, mentres Asstasi Iwanowitch, lo meu company, m' emprobava un paltó que li havia fet girar, vaig sentir altra vegada passos al recambró. Jo que obro la porta.

Era 'l mateix subjecte del dia avans. Entra, pren molt tranquilament del penja-robas un dels meus paltons, se 'l posa al bras, y... escalas avall. Agrafena, ab un pam de boca ober-ta, no tingué ni esma de moures; res feu pera salvar lo meu abrích. Asstasi s' llensà á empaytar al lladre, y, al cap de deu minuts, reventat de tant correr, torná ab las mans buydas.

—S' ha fos, s' ha evaporat,—digué.

—Per sort nos ha deixat la capa, que si no, estavam ben frescos.

Asstasi Iwanowitch estava tan estranyat del fet, que ni 'm vaig recordar més del furt. No feya més que observar l' efecte produhit en mon llogater. No se 'n sabia avenir. A cada moment interrompia 'l seu treball; á cada instant tornava á la mateixa: com havia passat alló, com havia vingut, com havia agafat lo paltó, com havia fugit y com era que no l' havia pogut atrapar. Després tornava á la feyna, la deixava altra vegada, baixava á la porteria pera tornarho á contar, renyant al porter perque no vigilava més. Un cop á dalt, se las havia ab Agrafena y li cantava las cuarenta. Reprenia 'l treball remugant, y tornemhi, que no ha estat res. «Sí, aquí, aquí era, y jo també; nos l' ha pres als nostres nassos; dona duas passas, despenja 'l paltó... etc., etc.» Era fet aixís; no 's podia estar de

renyar ni de rondinar. Un dia, oferintli té, li vaig dir: Ass-tasi Iwanowitch, aquell subjecte 'ns va ben divertir. ¡Estava tan aburrit aquell vespre, que li volia fer repetir lo del furi! Tantas y tantas vegadas ho contá, que solzament de pensarhi ja 'm venian ganas de riure.

—Sí, sí que 'ns ha ben divertit. Y tanta pena 'm dona que 'm sembla que tinch fret, ab tot y que 'l paltó que va pendre no era meu. Pera mí, no hi ha cuca més molestosa que un lladre.

—Es veritat, Iwanowitch; més m' estimaria que 'l paltó se m' hagués cremat que no pas que un lladre me l' hagués pres.

—¿Qué volem ferhi? Després, que 'ls lladres no són tots de la mateixa manera. Mireu; una vegada vaig trobar un lladre honrat.

—¡Un lladre honrat! ¿Es que hi poden haver lladres que sian gent de be? Còntamho, còntamho.

—Ja es veritat lo que diuhen de que no es possible de que 's sia lladre y home de be á la vegada. Lo que jo volia dir es que aquest subjecte era digne d' apreci, y aixó provingué de cometre un robo. A ell li sabia molt greu.

—¿Y cóm va ser aixó?

—Mireu, farà cosa de dos anys. Jo 'l vaig conèixer quan feya prop d' un any que 's trobava sense feyna. Lo dia que vaig deixar lo taller vaig trobar un home completament abandonat. Bevent una mica, aviat ferem coneixensa. Ja havia estat colocat ell, pero feya temps que l' havian despatxat per la mala vida que portava. Vestia Deu sab com; devegadas no 's veyia si duya camisa; tant guanyat, tant gastat pera beure. No era pas un mal company; tenia un caràcter alegre, acomodaticí, dócil. Llavors lligarem, es á dir, lligarem, ell se 'm penjá; jo 'l deixava fer, mira, res me feya. Me seguia com un gosset: no l' havia pas de deixar dormir al carrer. Vaja, donchs, fesli lloch al cuarto; li demano 'ls papers; veig que están corrents. L' endemá encara no tenia lloch pera anar á dormir; l' endemá passat tampoch; passa tota la nit extés al trespol y s' hi queda un dia més. Aquest home se t' ha encastat, me vaig dir; be li hauré de donar menjar y beure. Ja veyeu, un pobre com jo mantenint á un altre pobre. Avans de venir ab mí, ja havia tingut un altre protector; havian begut plegats, pero 'l seu company begué tant, begué tant, que 's va morir. Aquest

de qui us parlo 's deya Emili, es á dir, Emili Iliijtsch. Penso, barrino... ¿qué tinch de fer? Tréurel de casa? No puch ferho aixó; me 'n compadesch; un infelís!

¡Deu se 'n apiadi! Enrahona poch; no demana res, s' us posa devant y us mira com si fos lo vostre gos: ¡ves lo que porta la borratxera! Me torno á preguntar que 'n haig de fer d' aquell home; be tindré de dirli: noy, arreglat; no t' hi pots estar á casa meva, aquí no hi guanyarás res; no soch jo l' home que 't convé. Si casi no 'm queda una mossada de pa, ¿cóm vols que 't mantinga?... Be; y si li dich aixó, qué succehirá?... Prou que ho veig; me mirará una bona estóna perque ni entendrá de que li parlo. Be, sí, però, ja ho veurá que és veritat lo que li dich; pendrá 'l sach en que ni sé que hi porta y que tragina per tot arreu ahont va; s' embolicará en la seva capa que ni sé com s' ho arregla pera que, plena de forats com es, no se 'n hi veu cap, y fins crech que s' abriga... perque es un home molt fredolich... Li apunta una llágrima, obra la porta y escalas avall.

No s' ha pas de deixar que un home s' ensorri fins al coll... Y 'm torno á dir. Mira, Emili: si encara 't quedas aquí més temps, no hi podrás gandulejar gayre, no; perque deixaré la casa y travalls tindrás per trobar-me. Y quan me 'n anava, Alexandre Philippowitch, lo meu amo que Deu hagi perdonat me digué: «Asstasi, estich molt content de tú; quan tornarém de fora no t' oblidarém: tornarás á entrar á casa.»

Jo era cambrer de Philippowitch; era un bon amo. Aquell mateix any morí. Jo tenia alguns cuartets, y vaig dir-me: ara no collirás ni una palla de terra. Busco una estada y trobo lo que 'm convé á casa d' una vella. Sols tenia per llogar un quarto molt petit. Havía servit molts anys en una casa bona y disfrutava d' una petita pensió. Vivía sola.

Vetaquí que un dia entro, y ¿may dirían qui trobo? Al Emili que estava embolicat en sa capa, assegut sobre la meva maleta. Havía deixat lo sach á terra y m' estava esperant.

A copia d' esperar-me s' aburrí y demaná un llibre á la meva dispesera que n' hi entregá un d' oracions, que llegí fins al cap de vall. Veyent que havía descobert allá hont vivia, l' ánima 'n caygué als peus, y ab tot no 'l vaig treure de

cop y volta, sino que li vaig preguntar: ¿Portas papers al menos?

Després m'assech y'm poso á reflexionar: «A veure si aquest malehit te perseguirà sempre á sol y sombra. Be, pero, be ha de menjar alguna cosa? Donemli un crostó de pa al dematí, un ó dos naps al vespre, un got de cervesa y un altre crostó de pa; que s'atipi. De tant en tant, me portan una sopa de cols; aquell dia que se'n afarti. Per altra part jo no menjo gayre; ell que es un borratxo tampoch deu menjar molt. Es veritat aixó de que 'ls borratxos no menjan gayre, pero, si 'm descuydo, ab tant y tant veure 'm farà pobre.»

Veus aquí lo que 'm vingué al magí, y vaig acabar per dirme que si llensava al carrer á n'aquell pobre xicot maymés coneixeria la felicitat. Llavors jo que 'm resolch á esser lo seu protector. Vull, me vaig dir, protegirlo abans de sa total perdició; li vull fer perdre la costum de beure.—Vaja, quedat aquí, pero m'has de creure en tot lo que 't mani.

Vaig seguir dientme: «L'avesaré al treball de mica en mica: poch á poch compendrà lo que vull que sia; sí, Emili, m'ocuparé buscante una cosa que 't convinga.» Perque, ja ho veyeu, pera tot s'ha de tenir una disposició natural. «Ja veig, Emili que 't trobas en un estat desesperat.» Jo que li dich:—Emili Iljiitchs, considerat, mirat á quin punt has arribat; has passat la vida gandulejant, y cal que d'aquí en endavant sias un altre. Mira com estás: no dus sabatas, y, ja ho veus, ta capa no serveix pera res més que pera fregar pèrols.»

Emili, que está assegut devant meu, baixa 'ls ulls y m'escolta. A forsa de beure havia acabat per perdre casi la paraula; no li puch arrencar una resposta satisfactoria. Si li dich naps, me respon cols; m'escolta, m'escolta... y fa 'l ploricó.

—Be, per qué ploras ara?

—Oh, es una cosa molt curiosa, digué. Vetaquí que hi havia al carrer duas donas que 's barallavan. L'una sense volguerho fer, havia fet caure un cistell que l'altra duya tot ple de ribas.

—Be, y qué?

—¿Y qué? L'altra s'hi ha quadrat y s'ha posat á trepitjar las ribas

—Be, y qué?

—Res més. Aixó es lo que t' havia de contar.

—Veig be que has perdut lo poch enteniment que 't quedava.—Emili seguí.

—Al carrer de Gorochoy—no al carrer de Sadowa, á un senyor li ha caygut un bitllet d' un rublo en l' acera. Un que ho vegé va dir: ja es meu. No, va dir un altre: jo l' he vist avans que tu.

—Be, y qué?

—Y qué? Que 'ls dos s' han agafat pels cabells, que ha vingut un agent de policia, que 'ls ha pres lo bitllet, que l' ha tornat al qui l' havia perdut y que 'ls ha fet seguir.

—Aixó sí que m' agrada.

—Tothom reya!...

—¡Pobre Emili! Estás ben fresch. ¿Sabs lo que 't tinch de dir?

—¿Qué m' has de dir?

—Que 't busquis una ocupació cualsevol. Ja t' ho he dit més de cent vegadas. Compadeixte tu mateix.

—Be, ¿pero qué vols que fassa, si ningú 'm vol?

—¿Per qué t' han tret del exércit, borratxó?

—¡Qué vols que 't diga!... Vlass, lo taberner, ha sigut cridat avuy per lo comissari de policia.

—¿Y per qué l' han cridat?

—Noy, no 'n sé res. Una cosa ó altra li haurían de dir.

—Ah Emili, Emili. ¡Ahont t' ha portat lo beure! Que tenia de fer ab semblant subjecte? Y que era ben pillo. Quan m' enfadava, agafava 'l sach, recullia la capa y se 'n anava. Passava 'l dia á fora, pero, en sent al vespre, tornava borratxo com una sopa. ¿D' ahont havia tret lo diner per beurer?

Emili estigué tranquil dos dias seguits; lo tercer fugí. Espera y aguarda, espera y aguarda, no va tornar. Vos ho dich francament, estaba inquiet, me feya pena.—¿Ahont diastre s' haurá entafurat?—Se fa fosch y ¿Emili, m' has dit? L' endemá al dematí. al obrir la porta, te 'l veig extés al replá de l' escala, enrabanat de fret.

—Que Deu t' ajudi, Emili. ¿Per qué tens de ser d' aquesta manera?

—Ja veurás, Asstasi, t' has enfadat ab mí; m' has amenas-

sat que no 'm voldrias més, y jo, mira, m' he estimat més ajeurem per aquí terra.

—Res més tens de dirme? No tens altra feyna que fer centinella davant de casa meva?

—Pero qué vols que fassa?

No sabia qué feya de rabia. «Perdut, li vaig dir, no podias al menos aprendre l' ofici de sastre? Mírat la capa; no es prou que sia tota ella un forat, que encara l' hajas de fer servir per fregar á terra. Té, agafa una agulla; apedássat la capa, que es lo que convé; m' entens, borratxó, més que borratxó?»

Qué va fer llavors? Agafá una agulla. Lo que li havia dit no era més que broma, pero l' inquietá de mala manera. Se treu son parrach; pero per enfilar la agulla va passar lo pelegrí. Com tenia 'ls ulls tots vermells y la má li tremolava... figuréuvos. No sabia lo que 's feya; 's passá 'l fil per la boca, lo cargolá, y cá, 'l fil no passava pel forat. Ell que 'l llença y se 'm posa á mirar.

—Ay, Deu, Deu, Emili! Vaja, no 't mogas. Ab tal que no fassis mal á ningú, que no vingas més á dormir en aquesta escala y no 'm fassis abaixar la cara...

—Ja ho sé que soch un borratxó; que no serveixo per res y que no vos dono més que pena.

¡Cóm li tremolavan los llabis! De cop li rodola cara avall una llágrima que 's pert entre sa barba y 's posa á ploriquejar altra vegada. Sembla que 'm donan una punyalada al mitj del cor. Soch ben ximple tan mateix! me vaig dir.

Be; qué més voleu que os diga d' aquell subjecte. Ja sé que tot plegat no val las paraulas que s' hi gastan y per dos kopecks ho donaria, ja ho comprench. Pero jo, vos ho juro, si sigués rich no voldria que haguessen passat tals miseries. Tenia llavors uns amples pantalons blaus que m' havia encarregat un propietari. Aquells pantalons m' havian ocasionat una forta enrabiada. Lo pagés que me 'ls encomaná no 'ls volgué després ab lo pretext de que li eran estrets. Ja os dich que 'm va divertir! Si 'ls porto al encant encara me 'n donarán quatre rublos, y si no 'ls hi puch vendre, ab la roba que 'n sortirá 'n puch fer dos pantalons pels senyors de Sant Petersburg, y fins ne sortiran uns darreras de samarra. Y Emili en aquell moment ensenyava 'ls colzes! Vetaquí que un dia aquell perdut va deixar de beure. L' endemá igualment. L'

endemá passat tampoch. No tenia qui li pagués un got de cer-
vesa y posá una cara tan trista que feya pena de mirar. «Vaja,
aixó m' agrada, 'm vaig dir; no ha pogut trobar qui li donga
un kopeck ó be comensa á posar enteniment.»

Precisament aquell dia era de gran festa. Vaig á vespras.
Quan torno veig al Emili sentat prop de la finestra, tan bor-
ratxo que ni 's podia tenir. Busco alguna cosa, obro l' arma-
ri... y 'ls pantalons havian volat. Busco, ho regirho tot, m'
enfado, me 'n vaig á trobar la dispesera, y cometo la falta d'
acusarla del robo. Ni 'm recordava del Emili, ab tot y que
debia compendre que havia fet un va-y-tot.

—Deu te benehesca,—me digué la bona dona.—¿Qué vols
que 'n fassa jo dels pantalons? Qué 't pensas que te 'ls he pres
pera posármels?

—Quí ha vingut mentres jo he estat fora?

—Ningú no ha vingut. Sempre he estat sola. Emili Iljiitsch
se n' ha anat y ha tornat després. Mirat, demánalshi á n' ell.

(S' acabarà.)

LA PRIMAVERA ⁽¹⁾

CORO Á VEUS SOLAS, MÚSICA DEL MTRE. DON FREDERICH SERRA

Dedicada á don Manel Soler y Domenech.

Ja lo sol desglassa
la neu del Montseny,
y de flors flairosas
s' omple l' atmetller.
Las violas boscanas
per tot brollan ja,
y las aurenetas
retornan cantant.

L' aygua del riu va corrent falaguera
petonejant en son marge á la flor;
visca la dolsa y gentil Primavera,
¡visca l' amor!

Tan bon punt ix lo sol
ja canta 'l rossinyol
á dalt del sálser;
y al bés d' oreig gentil

(1) Pessa de concurs en lo Certámen coral de Sabadell any 1892.

las rosas del Abril
badan son cálser.
Festius los gays aucells
entonan sos cants bells
á trench d' aubada,
y 'l cel ab goig sublim
envía 'l dols ruixim
de la rosada.

Omplenan la terra—perfums y armonías
lo cel s' engalana—ab son mantell blau,
y gronxa ab dolsesa—los arbres y canyas
l' oreig que 's desperta—fresquet y suau.

Cantém, cantém
la dolsa Primavera;
cantém, cantém
del mon lo goig suprém.

Ninetas enciseras
eixiu, eixiu al camp,
clavells y rosas veras
arreu ne brollan ja.
Guarniune vostras trenas
ab flors del admetller
ab murtra y asutsenas,
ab rosas y clavells.

Arrenqueu de la campinya
la floreta pura y bella;
al badarse la poncella
cerca ja vostres amors;
y es la mel de vostres llavis
dolsa sava per las flors.

Amors canta la terra,
amors canta lo cel;
al só de las tenoras
s' acobla lo jovent.

Y al entorn d' un sapat roure
la sardana van ballant,
festejant la Primavera,
festejantla tot cantant

Quan las flors esclatan
somriu lo jovent,
que la Primavera
en sa edat ne té;
quan las flors esclatan
somriu lo vellet,
que d' aquesta vida
ja 's troba en l' hivern.

Cantém, cantém
la dolça primavera,
cantém, cantém
del mon lo goig suprem.

La Primavera es la vida,
la Primavera es l' amor,
ella ab sa flayra 'ns convida
y ompla de goig nostre cor.
La Primavera es la vida
del jovent y de la flor,
¡visca, visca la Primavera!
¡Visca l' amor!

MANEL RIBOT Y SERRA.

AMOROSA

De bon matí, quan somniava,
m' ha despertat lo teu cantar:
á cada nota de tos llabis
¡ay, lo meu pit quin suspirar!

Com un aucell que 'n sent un altre
saltava 'l cor dintre mon pit...
¡ab quina trassa, traydoreta,
sabs doná al cant doble sentit!

De ta finestra entre 'l fullatge,
la cara alegre has amagat
y ta daurada cabellera
sobre las flors s' ha destrenat

¡Qui pogués dintre alguna d' ellas,
com papelló amagar lo cor
y enjogassarlo á trench de día,
tot capdellanthi tos fils d' or.

Ta cadernera, ab batre d' alas,
que erats prop d' ella també ha dit

y 'l vent ha alsat ta cabellera
y una rialla i' ha trahit.

Entre las flors, cóm me miravas!
no 'm dirás pas que era ilusió;
de miradetas com aquellas...
Deu nos endó! Deu nos endó!

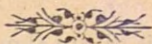
Y he vist los clots de tas galtetas,
hont bech á doll mas ilusions,
com dos niuets voltats de rosas
que haig d' enfondils ab mos petons.

D' ensá que sento ta veu dolsa,
no te cap gust per mí la mel;
d' ensá que sento ta veu d' ángel,
no anyoro 'l cel, no anyoro 'l cel.

Ves despertantme cada día,
ves despertantme ab ton cantá:
dintre mon cor ta veu alegre
á nova vida 'l cridarà.

Penso com tú, estimada meva:
—Siga la vida un cant d' amor
y exhalém l' ánima ardorosa
tota en un bes ple de dolsor.

JASCINTO TORRES y REYETÓ.

SOMNI

¡Mos brassos, febrosenchs, cóm l' estrenyían
tement que s' allunyés..! Sadoll de ditxa
l' estava contemplant ab tal bellesa,
que, ab sos magnétichs raigs, fins dominava
á impulsos tot mon sér. Plens de dulsura,
sos llabis ab mos llabis alternavan
saborejant jo 'l néctar de sa boca
ab la il·lusió que pot guardá' en son sino
l' aymant que á sa estimada més venera.

Lo mon semblava un cel. Res existía
de lo que cada jorn de pena 'ns omple...
mes ay, ¡que poch durá..! Com lo vent vola
se m' allunyá aquell cel de joya entera
que lo meu tendre cor hi navegava...
¡sols fou pura il·lusió! ¡Un amorós somni!

s. FÁBREGAS CASANOVAS.

Reus, 7 Juliol, 1892.

LO MON

(TRADUCCIÓ)

Un auçellet que tenia
'm va fugir;
y una noya que 'm volia
se 'm va morir.

Sempre així aquells que 'ns adoran
com aquets dos... veig que son;
uns se 'n van, los altres moren
y trist diu l' home:—¡Quín mon!

JAUME ESTAPÉ PAGÈS.

LO LLADRE HONRAT

(Acabament)

ESCOLTA : ¿ que te n' has endut los pantalons pera anar á passejar? — li vaig dir. — Aquells pantalons, sabs, que vaig fer pera aquell pagés?

—No, Asstasi. No te 'ls he tocats. Vaja una cosa més estranya!

Y vinga tornar á buscar sens poguer donar ahont eran. Emili seguia sentat, tent los possibles pera no caure. Y jo que m' assento també davant d' ell y 'm poso á observarlo. Ah, gran pillo! Y 'l cor me batia de rabia. Emili que 's posa á mirarme.

—No, Asstasi, jo no... ¿Que potser creyeu que...? No, jo no 'ls he tocat.

—Sí, Emili, sí que me 'ls has presos. ¿Que poden haver fugit sols?

—No fora res estrany, Asstasi. Podria haver succehit com...

Aixís que 'l sento, m' aixeco, m' acosto á la finestra, encench lo llum y 'm poso á la feyna. Tenia de fer una samarra pera l' empleat que vivia sobre meu. Y tot enrahonant, me sentia torbat com si 'm rosegúés una idea. Va de veras: menos

m' hauria encaparrat si m' haguessen cremat tots los vestits. Emili semblava comprendre que las sanchs me bullian. Lo mateix que l' auceïl que sent venir la tempesta, l' home que ha fet una malifeta tem ja lo que li ha de succehir.

—No debeu saber encara que 'l segador Antip Prochoritch s' ha casat ab la viuda del cotxero? — me digué Emili ab veu tremolosa.

Vaig mirármel ab tant furor, que ja endeviná mon pensament. S' aixeca, se 'n va cap al llit y 's posa á buscar. Vinga regirarho tot y á rondinar: «¿ Pero ahont dimoni s' han amagat aquets pantalons?»

Me miro encuriosit lo que va á passar. Emili s' havia agenollat y s' anava á ficar dessota 'l llit. No 'm vaig poder contenir.

—Qué fas arrossegante d' aquesta manera?

—Busco 'ls pantalons, Asstasi.

—Ah, senyor — no li deya senyor més que quan no 'm podia aguantar de rabia, — senyor, no val la pena de que vos molesteu per mí. No cal que vos peleu los genolls.

—Potser que buscant be 'ls arribém á trobar!

—Es que me 'ls deus haver robat en agraphiment de lo que he tet per tú, veritat?

Aixó sols li vaig dir d' enfadat de véurel extés per terra.

—No, oy que no, que no 'ls he pres!

Estigué encara molta estona sota del llit. Quan ne va sortir estava groch com la cera. S' aixecá com pogué y 's queda com clavat més de deu minuts. Després digué:

—No, Asstasi, no me 'ls he venut los pantalons.

Pero mentres parlava tremolava tot. Se doná un cop al pit y tenia una veuheta tan llastimosa, que 'm va donar pena. Jo 'm vaig quedar tan fixo á la finestra com si hi hagués posat arrels.

—Be, perdonéume, Emili, de que vos haja acusat. Suposém que 'ls pantalons s' hajan perdut. Per aixó no aniré á captar. No 'ns faltan brassos, gracias á Deu, y no 'ns haurém pas de posar á robar, ni havém de perdre un home que no sabém qui es encara. Ja 'ns guanyarém la vida.

Emili m' escoltá tranquilament. Com jo m' havia aplacat, ell se torná á sentar. Aixís s' estigué tota la vetlla, sense fer cap moviment. Y quan me 'n vaig anar al llit encara seguia

de la mateixa manera. L'endemà 'l vaig veure extés sobre 'l trespol, embolicat ab la capa. Estava tan apocat, que ni gosà demanarme que 'l deixés ficar al llit. Desde aquell dia vaig deixar de tenirli cap mica d'apreci; fins li vaig tenir aversió, lo mateix que si hagués sigut robat ó insultat per mon propi fill. En quant á Emili, seguí bevent durant quinze dias. S' emborratxá de tal manera, que queya per tot arreu. Sortia al matí, tornava molt vespre, y durant aquets quinze dias no 'm digué ni mitja paraula. Es que 'l remordiment lo treballava y volia matarse bevent. Pera acabar, quan ja no tingué res pera beure, se quedá á casa, sempre sentat al peu de la finestra. Bueno, ja 'l tenim assentat. Seu que seurás per espay de tres dias, sense dir paraula. Lo miro y de cop se 'm posa á plorar. Fou una veritable font de llágrimas. Ell ni se 'n adonava. ¡Quína pena fa veure un home, y sobre tot un home de la edat d' aquell, plorar ab tanta amargura!

—Qué tens, Emili? — li vaig fer.

Y al moment de dirigirli la paraula 's posá á tremolar, replegant sos membres. Era la primera vegada que li dirigia la paraula després de la darrera feta.

—Be, pero ¿qué tens, Emili, que estás tan trist?

—Es que voldria posarme á treballar, — me digué.

—Qué vols fer?

—Ja ho he demanat á Jedosseï Iwanowitch. Ja vos he cansat prou á vos, Asstasi. Si trobo colocació, ja vos pagaré tot lo que haveu fet per mí.

—Be, vaja, Emili. Si havém tingut algun disgust, d' aixó ja fa temps. No 'ns n' ocupém més d' aixó.

—Potser encara creyeu que jo... No, vos asseguro que no vos los vaig pendre 'ls pantalons.

—Pero si no 'n parlo.

—No 'm puch estar més temps ab vos, Asstasi... Dispen-seu, pero...

—Quí t' ha dit que te 'n anesses? Jo no ho he pas dit.

—No, Asstasi. No es convenient que m' hi estiga més á casa vostra. Ja no sou pera mí lo que avans erau, — digué llensant un fort gemech.

—Pero si no vull que te 'n vagis. No fassis lo criatura.

—Cada vegada que vos n' aneu, tanqueu ab clau lo calaix. Prou que ho he vist. Aixó 'm dona pena. Permeteu, donchs,

que me 'n vagi y dispenseume totas las molestias que vos he fet passar durant tot aquest temps.

Qué me 'n dieu? Emili se 'n aná. Lo vaig esperar un dia, y un altre, y un altre, y no torná. No podia menjar ni beure ni dormir. Aquell home m' havia desarmat completament. Al quart dia surto. Segueixo totas las tabernas y en lloch lo trobava. Sens dubte, pensava, s' haurá emborratxat de valent y dorm com un tronch. Torno á casa fora de mí. L' endemá determino fer investigacions en tota regla y 'm retrech l' haver deixat sortir á aquell desdixat. Al cap de cinch dias (era un diumenge) á punta de dia sento empenyer la porta y veig entrar á Emili, tot desfet de fesomia, los cabells terrosos com si hagués dormit al carrer, més prim que un bastó: s' asseu al banch, se treu la capa y 's posa á mirarme. Al fons de la meva ánima estava content de la seva arribada y, no obstant, si jo hagués comés una falta com la seva més m' hauria estimat morir reventat que tornar. Y ell, ab tot, tornava. Naturalment, fa molta pena veure un semblant nostre en aquella situació. Per aixó 'l vaig acullir y 'l vaig tranquilisar.

—Pero, Emili, si arribas á tardar un dia més hauria anat de taberna en taberna á veure si 't trobava. Has menjat?

—Sí que he menjat, Asstasi.

—Vols dir que has menjat? Mira, aquí tenim sopa de cols que va quedar d' ahir, y una mica de vianda. Vaja, menja, que també va quedar pa y algun ravet. Menja, Emili, aixó 't posará be.

Llavors me vaig convencer de que 'l desdixat feya tres dias que no menjava. Més que menjar, devorava. Ah! Es á dir que si tornava era per la fam? No me 'n va fer poça de pena! Y veyeu lo que son las cosas: me 'n vaig anar á una taberna pera comprar alguna cosa que l reanimés.

—Ja ho acabaréu brindant. Mirat, Emili, porto una mica d' ayguardent; celebraréu la festa. Acosta 'l got.

Havia estés la má pera posarse 'l got als llabis, pero l' enretirá tot seguit. La temptació li feu allargar altra vegada, pero lográ dominarse: las mans li tremolavan y l' ayguardent se llensá per terra. Torno á abocar, torna á pendre 'l got y altra vegada l' ayguardent per terra.

—Y donchs, qué fem, Emili?

—No, jo... Asstasi Iwanowitch, teniu... No vull beure may més.

—Ja t'hi has pensat be en aixó, ó es que vols fer sols avuy lo sacrifici?

Mirá fixament y apoyá 'l cap á la má.

—Qué tens? Que no 't trobas be?

—No, no m'hi trobo gayre.

Lo vaig acompanyar al llit. Lo cap li cremava y 'l tremolor de la febre se li veyá prou. Lo vaig cuydar tan be com vaig sapiguer. Com durant la nit se va posar pitjor, li vaig fer una *tjurja* (1).

—Menja, Emili, aixó 't posará be.

Feu que no ab lo cap.

—No, prefereixo menjar á mitjdia.

Li vaig donar the; vaig despertar á la dispesera diferentes vegadas. Emili no 's posava pas be. Jo 'm deya: « Me sembla que d'aquesta no 'n sortirá. » Al cap de tres dias vaig anar á trobar un metje. Lo coneixia desde que vaig servir en la casa Bossomagin; m'havia cuydat diferentes vegadas. Al veure 'l malalt digué: « No valia la pena d'enviar-me á buscar. Aquest home no té cura. Li receptaré uns polvos per si encara hi som á temps. »

No 'ls hi vaig voler donar. Vaig comprendre que 'l metje 'ls va receptar per pur compliment. Als cinch dias Emili entrava en la agonía. Jo seya ab la feyna als dits al peu de la finestra; la dispesera 's cuydava del foch. Un y altre 'ns miravam sense dirnos res. Aquest diastre de xicot se m'havia fet tan seu, que no semblava sino que anava á perdre un fill. Ja m'havia adonat jo al matí de que Emili 'm mirava com si tingués de ferme una confessió. Pero no s'atrevia.

—Quína tristesa tenen los ulls d'aquest minyó! Oh, y que no para un moment de mirarme. Aixís que veu que m'adono de que 'm mira, abaixa 'ls ulls.

—Asstasi Iwanowitch!

—Qué vols, Emili?

—Ara os ho diré. Si porteu la meva capa al encant, quánt creyeu que vos ne donarian?

—Qué voleu que vos diga? Tres rublos y encara.

(1) Se fa ab cervesa, llevor de girassol, raves y carn trinxada.

Pero jo 'm deya : « Si 'm proposo vendre aquest parrach , se me 'n enriurán á la cara. » Lo dels tres rublos ho vaig dir porque 'm semblá que á Emili li agradaria.

—Tres rublos? Sí, aixó es lo que jo 'm creya. Aquesta capa es d' un bon panyo. ¿ Vols anarla á vendre? Pero no la donguis per menos de tres rublos.

Un instant després Emili seguí :

—Anirás á vendre la capa. Quan seré mort no la necessitaré pera res. Es un objecte que té valor ; pot ben servir encara.

Y després de dir aixó , ja li entraren las convulsions. La dispesera y jo callavam. Passa una hora. La seva mirada topa ab má mirada y abaixa 'ls ulls.

—Vols una mica d' aygua?

—Sí, Asstasi.

N' hi vaig donar.

—Vols res més?

—No... pero tinch...

—Qué teniu?

—Los pantalons..... aquells que..... vaig ser jo que vos los vaig pendre... lo dia que...

—Ja t' ho pèrdono, Emili; mor sense remordiments.

No gosava á respirar : las llágrimas me saltavan dels ulls y me vaig sentar un ratet al altre costat del llit.

—Asstasi Iwanowitch...

Emili volgué encara dir algunas paraulas. Probá d' aixecarse ; sos llabis se mogueren. De cop son rostre s' amoratá... me mirá d' una manera estranya... s' esgroguehí y li caygué 'l cap endarrera. Llensá un altre sospir, y entregá son ánima á Deu.

ROSALÍA

A vora de Queral
n'hi ha una pubilla,
de cor virginal,
de cara bonica,
modesta y gentil
com la satalía.

De missa major
un jorn ne sortía
al punt que 'ls fadrins
plantavan l' alsina,
l' alsina de Maig,
prop la rectoría.

Galant aixerit
s'acosta á la nina
y en nom del jovent
li diu,—Rosalía,
est any los fadrins
vos nombran Regina.—

Per ceptre d' amor
li don' desseguida
un bell ramellet
de ffors escullidas,
obertas al punt
que 'l sol ne sortía.

Quan n' es al setial
de sota l' alsina,
s' hi atansa 'l Rector,
dihentli:— Pubilla,
Deu fassí qu' eix ram
no us clavi una espina.—

Lo sant del Rector
prou rahó 'n tenía;
l' enveja va fer
qu' un' altra pubilla
posés en lo ram
un brot de matzinas.

En menos d' un quart
se 'n troba ferida:
—Que vinga 'l doctor,
porteu medicina.—
Exclama 'l jovent
de la rodalía.

Mes, ella al instant
contesta entristida:
—No 'm falta 'l doctor
ni cap medicina,
que 'l mal que jo tinch
no me 'l curarían.—

Y alsantse del lloch
d' ahont presidía,
pujá al camaril
devota y contrista,

y 'n posa aquell ram
als peus de María.

La Verge somriu,
somriu Rosalía.
Sa mare, qu' ho veu,
abrassa á sa filla
donantli 'l petó
mes dols de sa vida.

Filleta del cor,
sortím de la vila,
torném~~en~~sen al mas
sino 't morirías,
y jo sense tú
¡Deu meu! ¿Qué faría?...

RAMON ROCA Y SANS

LA BALADA DE LA VIDA

I.

Vora del riu sobre la sorra
juga un infant,
lo sol ardent la pell li torra,
y boy jugant
canta l' infant:
Quin sol que fá,
quina caló,
res ni milló
quant es l' estiu
que aná á jugá
vora del riu.

II.

Oló y perfúm la flor exala,
tot es verdó;
un oronel fins m' atabala
ab sa cançó
y en la verdor,

dessota l' ombra,
demunt l' alfombra
qu' esclata llúm,
una parella
pulida y bella
parla d' amor.....
mentres la flor
fú oló y perfúm.

III.

La fulla cáu, plou á torrents,
trist tot está;
nuvols y trons, boyras y vents
sense pará.
¡Trist tot está!
Vá l' oronel á llunya terra;
ja per la serra
no 's veu cap áu,
un jovencel se 'n vá á la guerra
.
¡Trist es lo cel,
la fulla cáu!

IV.

Quin fret que fái!, deya un vellet
de cavell blanch,
jo 'm trobo vell y arrupidet,
glassat de sang;
que ab lo cap blanch
y una ferida
y una medalla
que en la batalla
vareig guanyar
no puch la vida
de ma estimada

may recobrar!
Fòu d'anyoransa
lo seu mal fat,
deya ab frisança
lo bon soldat
y la neu queya
sense parà!
y 'l vellet deya:
¡Quin fret que fá!

JOSEPH BLANCH Y ROMANÍ

INVENTARI

A dintre d' un calaix guardo
lliures de pols, las penyoras
de las festas d' aquest mon;
vivents recorts de cent donas.
Avuy á mas mans vingudas
las ha rejirat curiosa
ma vista prou tafariera,
ben amagadet y á solas.....
En cabells hi ha, rissos, trenas,
de negra, marléuca y rossa;
qu' en conjunt donan un flayre
de gardenia y de magnolia:
pintetas, talla-papers
de blanch marfil y de conxa
retratos d' algunas lletjas
y molt á l' engros d' hermosas:
alguns brassalets, anells,
que no valen pas gran cosa,
mil programas de saraus
ab los estranys noms de totas;
cartas de paper rosat,
flors, tarjetas, papallonas,
fullas d' eura ja ressecas,

que son d' ingratitude mostra:
alguns vanos, mocadors
ab initials de cent formas
brodadas per unas mans
fetas de neu y de rosa:
Llassos de cinta, cors, fletxas,
versos de musa fogosa,
y ni sé jo lo demés
sent tantas com son las cosas.

.
—Es aixó tot l' inventari
afeginthi recorts, sombras,
que son avuy cendra y pols
oblit, vanitat y mofa.
Falsos presents d' un amor
que sas despullas sols dona,
y no lo pur esperit
ni un tendre cor per penyora.

EMILI PASCUAL.

Bruch 1892.

LLETRA

A M O N A M I C H X

(Fragment)

.
.
¡Que dols sentí á l' orella un jo t' estimo
quan aqueix es sencer y pur y noble;!
fins sembla que 'l cor ix del pit que 'l tanca
per saborir mes prompte sa dolsura.
Tot es hermós com may; naturalesa
se descapdella á nostres ulls, vessanta
de remors, harmonías y de besos
que sols parlan d' amor, amor y vida.
Las aus de dos en dos vólan lleugeras;
de dos en dos los arbres s' entrellassan;
de dos en dos los núvols se confonen
y terra y cel en l' horitzó se besan.

¡Que amarch sentí á l' orella un jo t' estimo
indiferent y fret com fill del càlcul!
lo cor ple d' il-lusions que l' esperava,
dins lo pit s' encongeix com un decrepít.

Llavors qué fals es tot, tot es mentida;
 los cants de primavera, delitosos,
 las serenas vespradas, los col-loquis
 al peu de la verneda sota 'ls arbres
 tot passa, quan devalla de las serras
 com allau colossal que tot ho colga,
 l' hivern ab son estol de neus y boyras.

Y are dígam, amich, quína esperansa
 'm resta ja en eix mon; una 'n tenia
 y aquesta s' ha esboyrat avans de l' hora.
 Es en va que 'l conhort vulgas donarme
 quan no queda ja en mí mes que un munt d' ossos
 que esperan aquell jorn que han d' enquistar-se
 dins la tomba perque los verms roseguin.
 Planyem tant sols y viuú dítxós. Ta esposa
 t' estima, los teus fills t' cridan ¡pare!
 per ells tu ets lo seu Deu, t' ayman, t' adoran;
 qué mes pots desitjar. Res en la terra
 pot ferte tan felís com la familia
 quan en ella l' amor sempre hi fa estada.
 Adeu, mon bon amich; lluny del bullici
 y en mitj la soletat de las boscurias
 hi has trovat fills, esposa, amor y dítxa;
 jo en mitj de la ciutat sols he trovada
 una gènera d' homens corrompuda,
 y tal volta dech ésser ja un sepulcre,
 la inmensa solitut del cementiri.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.

Novembre de 1887.

UN DIA À CADAQUÉS

Poch avans de las quatre de la tarde pujava á la tartana que devia deixarme á Rosas; carretera plana com la má, que atravessa Vilatenim, Vilasatra y Castelló; distància, 18 kilòmetros.

Minuts avans de las sis empenia á peu lo camí de Cadaqués, engolfantme per la dressera, desde 'l barri dels grechs (únich recort dels rodís en torn de Rosas) y enfilantme montanya amunt en busca del pích del Aguila y montanya de Paní, que ve á ser lo dit gros del peu d' aquest gegantás Pirineu, qual cap arriba al de Finisterre y termina en lo castell de Rosas, banyantse en la badía, badía que forà l' orgull de una altra nació, y tan inmensa que hi podrian ballar sardanas cent escuadras sens empentas ni confusió.

La ascensió dura més d' una hora y en aquest temps fa entrar en suhor; pero no es gran cosa pera qui coneix Puigmal y Canigó y ha recorregut la major part de las concas dels rius de casa, com son: lo Llobregat, que naix á Castellar d' en Huch un brim y un altre al Coll de Pandís, prop la font del Faig; lo Segre, francés, que cambia la nacionalitat ab lo Garona, que deserta d' Espanya pera anar á morir á Burdeus; lo Ter de Girona, Tech del Boulou y la Tet de Perpinyá, vehins

de naixement, fills d' Ull de Ter, Roca Colom y Puig Perich; lo Fluviá, que comensa al Grau d' Olot y acaba en los sorrals d' Ampurias; lo Manol, que roba 'l nom al Aranga, son més gros affluent, entre Lladó y la Estela, al peu de la Mare de Deu del Mont, y 'l Muga, per fí, que surt del Mas del Sastre y Coll del Boix en lo Rosselló, baixa á Albanyá per Pincaró, lo dels bolets petrificats, continúa per Boadella, recullint de pas las ayguas de la cascada de La Caula, y atravesant la carretera de Fransa á Pont de Molins, s' acosta á Cabanas y la contempla desde un kilómetro lluny y sobre un llit més alt que sas teuladas, segueix en busca de Perelada, recullint las ayguas del Orlina y Llobregat, dirigintse á Vilanova y Castelló pera acabar en eixa platja á una distancia de tres kilòmetros.

Desde Rosas á Cadaqués se troban alguns masos: lo de l' Oliva, un d' en Coll, d' en Romanyach, lo d' en Tomata, lo d' en Valtre y algun més, y un cop dalt de la montanya, respirant aquell ayre oxigenat que revifaria á un mort, y més empassegant ab fonts tan ricas com la del mas dels Arbres, se disfruta d' un panorama que ni triat, puig desde la punta de Cerbera s' oviran las platjas de Portbou, Culera, Llansá y La Selva, á tramontana; Cadaqués, als peus; á la dreta, Ampurias, La Escala y costas de Montgó y Estartit fins á las illas Medas y cap de Bagur, y al darrera Rosas y tot l' alt Ampurdá, acabant á la esquerra ab Sant Pere de Roda, que 'ns queda tan aprop com á tret de clatellada, y la hermita de Sant Sebastiá sota 'ls pichs de Simonets, habitada avuy pel capitá de marina senyor Riberas, voltat de frondositats y fonts geladas, y provehit d' un preciós *catalejo*, que lo mateix li permet veure 'l fil d' un pescador de canya á 6 kilòmetros, que la montanya de Pas de Lanciers, prop de Marsella.

Emprenguí la baixada per la Creuhilla en lo precís moment en que s' alsava la lluna, lo que 'm recordá 'ls versos de mon paysá, lo malhaurat Calvet:

Era de nit, prop la una,
y, com un globo de foch,
s' aixecava poch á poch
del fondo del mar la lluna.

A un quart de nou entrava á Cadaqués, y no obstant y ser de nit, ja la primera impressió 'm fou agradable. Anarem al café d' en Quim havent sopat, y alló de *nos ab nos* com los de Cadaqués d' *in illo tempore* s' ha modificat; sos habitants son expansius. Y tant la població com la costa y encontrada ofereixen camp extens al artista, comoditats y ventatjas al que hi estiueja y molta tela al excursionista. Es molt variada y pintoresca: de S. á N., deixant las ayguas de Rosas, presenta 'l cap Nofeu, las platjas de Joncus y La Cruilla, punta de Calanans ab sa farola, las platjas de Sabolla, Scucaracuch de la Sabolla, Saconca, Cova dels Capellans, ports Llané y Dugué, platja Gran, Portdixó, 'Spual, 'Spianch, camí d' Espapacunnills, platja d' Escanó, 'S safreig, platja del Ros, sa platja Confitera, S' Aranella, port Lligat, S' Alquería, etc., etc., acabant á Cap de Creus, á 7 kilómetros al E. de la vileta, ab sa farola de primer ordre. Entre las illas, á tret de ballesta, recordo las de Messina, Massidoro, Farnera, Scucaracuch y S' Aranella, notable aquesta per contenir una vinya de cinch vessanas (poch més d' una hectárea) ahont hi aparegué la filoxera avans que en cap altra del terme.

Al cementiri, camí de Port Lligat, hi ha una miranda que ofereix una vista hermosíssima; una creu de pedra, bisantina, molt remarcable, y uns versos al entrar, un redolí que 'm feu l' efecte d' un pollastre y una gallina :

*La muerte con pasos iguales entra
en las casas pajasas y en los palacios reales.*

La iglesia es obra de duas épocas, románica en l' ábside y gótica primitiva en la nau. L' altar major, encara que barroch, es de gran valor: l' escultor tallista s' hi lluhí: aquella profusió de figuras de pescadors, atributs relligiosos, ángels y ormeigs de pesca, son de molt gust y revelan anys de tasca. Vaig llegirhi: *fecit 1725 y dorat 1788*; una bomba pintada al sostre ab l' any 1684, indica que un projectil de la escuadra francesa foradá la volta en aquella fetxa; una lápida de marbre negre, ab imatjes de relleu, un Sant Crist entre Sant Roch y Sant Sebastiá, tenen al peu la següent inscripció: FV LA PESTA IN CADAQES 3 NOVÈBRE 1588, y en una altra del costat s' hi llegeix: « En lo dia 4 de Setembre

» de 1837 se declará en la vila de Cadaqués lo cólera morbo, » cessá 'l dia 6 d' Octubre del mateix any y 's cantá 'l *Te-deum*. — Moriren 140 personas. » — Segons me digueren, foren enterradas en la platja del Ros, per més que cap creu ni lápida ho indiqui.

Crida la atenció del foraster la habilitat equilibrista de donas y noyas ab *as doll* ó gerra típica, de més que regular pes, ab que van per aygua á la font fora vila, y portan totas al cap sens aguantarlo ab las mans, apoyat á voltas en ínfima base ó *escapillat*, com ellas diuen.

M' agradá en extrém lo recort que tributan á tots sos fills: quan á la una de la tarde tocan á morts, significa que un cadaquesench ha mort en llunyanas terras.

Entre las notas y croquis que vaig portarne, hi figuran la d' una antiquíssima aixeta de la font ferruginosa de Port Lligat, que ab tot y trobarse baixa á nivell del mar, al obrirse llensa l' aygua á galet, permetent beure ab comoditat, sens ajupirse; un dibuix del fort, de configuració especial; una caixa del *meu cuarto* y llit en que dormia, que comptan més de dos sigles, y ditxos com: «sa saupa y sa dona, tot s' any es bona» y «d' es pop val més es riure que tot.»

Un sol dia enter vaig passar á Cadaqués, deixantlo ab sentiment, y vaig sortirne sens despedirme de ningú, lo que en mí vol dir que vull tornarhi. No puch olvidar tanta cosa bona: bona terra, bona gent, baratura, molt bona aygua, millor peix y bons queviures.

E. TRAYTER.

Figueras, Agost 1892.

CARTA OBERTA

SR. D. CÀRLES BOSCH DE LA TRINXERÍA.

BENVOLGUT amich: ¿se 'n recorda de la visita que ferem al cràter de Montsacopa, de la gran planuria d'Olot vista casi á vol d'aucell, del panorama fresch grandíós. que desde tal altura li causá tanta sorpresa?

Donchs d'aquella cordillera trencada, esgarrifosa, que comensa al Grau de Collsacabra y termina á Coll de Canas, d'aquells pobles assentats en las escabrosas vessants que tancan lo gran llach aixugat, per la part de sol ponent, n'han eixit encara molts més héroes dels que anomenarem aquell dia.

A més dels d'Olot que empaytavan pels turons de *Malatosquer* á *Musiu* Sunyer Batlle, gabaitx ab la seva colla, á més dels trescents famosos casi tots fills d'aquesta encontrada, que sorprengueren lo castell de Figueras guardat per cinch mil francesos, portant á terme l'empresa més arriscada y temeraria dels temps moderns; del batalló d'en Trinxería que feu morrejar la terra á tants vencedors d'Austerlitz y Jena en las guerras del passat sigle, format també d'homes d'aquesta comarca, s'han trobat ara documents vells que donan noticia d'altres héroes de nostra encontrada.

Sembla que existeixen nissagas en los voltants de la gran cascata, que tan l'entussiasmava, ahont lo patriotisme s'arrela de generació en generació per centurias.

Aquellas horribles cingleras que guaytavam ab l'ullera, aquellas montanyas bruscament accidentadas, que presentan los relleus dejenerats, desgastats per las plujas, aquella conca inmensa que vosté comparava ab una olla esbotzada; que al aixecarse del fons de la terra produhí una convulsió tan horrenda que segons Eliás de Beaumont fou una de las més fortas que 'l paviment d' Europa hagi experimentat, deixant rastre fins en lo terme ahont avuy se troban los Estats Units d' América, en los casals y pobles de tal estribació pirenaica, avuy encara 's conserva la sanch de millors días y l'esperit patri fomentador de passadas empresas.

D' un document extret per J. Soler y Palet, del llibre del Batlle de Tarrassa don Joseph Ubach, dels anys 1653 á 1655, publicat en *La Il·lustració Catalana* s'en trahuen datos preciosos que 's guardan en l' arxiu notarial de dita ciutat, haventhi registrats en ell los noms de las personas condempnadas á mort per Felip V, foragitadas de pau y treva, cridats sos caps, posats á preu per los dominadors de la terra á causa de no voler subjectarse al jou tirá ofegador de las llibertats de la patria.

Del poblet esbarriat que 'ns miravam sota Coll de Canas, de la peita rodalia del famós drach, qual llegenda guardo pera publicar en altre lloch, de Riudaura; n' eixiren 18 héroes, de la plana de Bas 16, de Las Presas 7, del Mayol y Sant Privat 5, de La Pinya 4, de Juanetas 4, formant part dels doscents xeixanta set, que continuaren la lluyta aliats ab los francesos, després d' haver caygut Barcelona lo 11 d' Octubre de 1652.

Los héroes de Riudaura son los següents: *Joan Rellachs, Miquel Collell* (a) lo Gollut de Riudaura, *Pere Joan Trona, Joan Oliveras, Jacinto Bastons, Antoni Oliveras, Rafel Bastons, Joseph Cultallar* (a) Coní, *Peixich Teixidó, L' hereu Turonell, Isidro Bastons, Joseph Plana de Cruanyes, L' hereu Plana de Cruanyes, Lo fill de Francesch Jordi, Lo fill del Mas de Colljubi, Silvestre Cortils Bartrina*, del veynat de Sant Andreu del Coll, *Bartomeu Roure*, de Colljubi *Joan Llorens Perris*.

Los de la plana de Bas s'anomenan, *Magi-traginer, Esteve Pau Bertrán, L' Estudiant Bertrán, Joseph Bó Osta, Esteve, fillol, Gererols, Güell, Bosch, Antoni Cerdà, Joan Feliph, Lluís Bertran Cirera, Mateu Ferrer, Isidro Bach, Soler, Batista.*

Los de la Pinya son, *L' hereu Llagostera, Bartomeu Llagostera, L' hereu Masoliver, Pere Mas masover de La Batllia.* Los de Juanetas, *Joaquim Rovira, Bartomeu Bosch, Jaume del hereu, Feliph Bertrán.* Los del Mayol y Sant Privat, *L' hereu Coromina, en Corminola, n' Antoni Ferrer, en Famada, en Famadas.* Los de Las Presas, *Sagimon Orri, n' Antoni Aygua Bella, en Fageda, n' Avellana, n' Isidro Matabosch, Mateu Matabosch, en Famada.*

També hi havia los célebres Fontanellas d' Olot en Francisco, en Joseph y en Ferrer y Clusells, á més dels tercios d' aquesta vila, que no pogueren pendre part en la defensa de Barcelona per no arribarhi á temps.

Altres héroes devian seguir als héroes de nostra encontrada, quals noms no s' han pogut trobar, per haver desaparegut molts arxius durant nostras guerras fraticidas. No existeix un poble en nostra comarca que no tinga son clot del gabatj, ni que no 'n hagi estarrossat algún:

Conservan encara 'l nom y descendeixen de las familias que cita 'l llibre de Tarrassa, algunas casas Payrals de la rodalia: *Plana de Cruanyes de Ridaura, Corminola del Mayol, Matabosch de Las Presas, Fajeda y Avellana del mateix poble.*

Lo célebre Batalló de guías d' en Cabrera que imposá 'l terror á las columnas, una gran part del *Recaté* que doná carácter *sui generis* á la guerra dels matiners estavan formats en gran part per minyons ferrenys d' aqueixa encontrada especie d' aspirants d' almogavers que manats per homes de talent en vinticuatre horas se converteixen en héroes.

Apropósit, recordo una poesia enérgica de Mossen Planas rector de Figueras dedicada als fadrins de la montanya é inspirada en la comarca d' Olot de la que 'n copíu algun fragment.

.

Son lleugers com una dayna,
 per petá un plansó de fatx
 quan s' enfilan dalt d' un single
 fa basarda de mirar.
 Si l' un peu pitja una branca
 l' altre va penjám penjám.
 La una ma rayels agarra
 l' altra don colps de destrál
 Si un rellisca... ¡Deu li valga!
 trobas mort torrent avall
 més ¿quin lo perill n' aguayta?
 Bona 'n fora! ¡avant avant!
 ¡Jo 'ls he vist ballar al cayre
 d' una timba de cent pams.

Si algú porta nous usatges
 de reull lo mirarán;
 més que nous estils dobleguin
 a la gent de las ciutats
 més que 'l jovent de la plana
 l' aná aprenga d' altrás parts,
 ja 'n pot dar cent toms la terra
 que 'ls fadrins de per llí dalt,
 sempre fermes com las montanyas
 llurs usatges seguirán,
 portarán llurs barretinas,
 cantarán los seus cantars,
 farán llurs aplechs y ballas,
 cremará 'l foch de sas llars,
 parlarán lo seu llenguatje
 y als seus nets l' esprit darán
 que fins á finir los segles
 serán sempre catalans.
 ¡Viva Deu!... son gent sencera:
 jaquiú, jaquiúlos anar,
 no temau per Catalunya
 mentre aquesta gent viura.

Ara, ab la ventada moderna, que s' emporta costums y trajos, creencia y caràcters, que tot ho esborra y modotonisa, encara en los citats pobles se conservan tradicions hermosísimas del avior; aduch en los santuaris y hermitas situats en lo més enlayrat de las montanyas, en mitj dels cingles, hi

compareixen los pagesos descalsos á cumplir sas prometensas; d' aquellas rengleras d' homes ab la barretina llevada, ab lo cap baix, que pregan per las sevas necessitats, pels seus difunts, d' aquells cors sencers que conservan la fé, surten los héroes, y en certs moments calamitosos, d' eleccions, de fás-tich, d' ignominia, de corrupció y vergonya per nostra terra donan encara senyals d' independencia.

Guardis de la calor sofocant y segueixi á Prats de Molló treballant en La Lena. Veyám si la podrém llegir l' hivern pròxim.

JOSEPH BERGA.

Olot, Agost de 1892.

CASTELLANS DE CATALUNYA

A la nit, quan rodolant
cauhen dotze campanadas,
de la tomba hont jau fa temps,
de la tomba 'l baró s' alsa.

Lo vell baró 's palpa 'l pit,
y no hi manca, no, l' espasa;
se palpa al voltant del cap,
y 'l pesant capell no hi manca.

Pel claustre del monastir
lo baró mira ab frisansa;
¡quín feréstech callament!
¡quina soletat que espanta!

Las ruinas sá y enllá
mostrant despullas ubagas;
la lluna hi bat de plé á plé
tota trista, tota blanca.

Ix lo baró cap al camp
dut per forsa sobirana:
á un cantó y altre cantó
pega vivas llambregadas.

—¿Qué de la tomba 'm fa alsar?
¿per qué 'l Senyor Deu ho mana?
¿es que dels fers serrahins
ha tornat la immensa onada?

¿Han tornat los castellans
á esbossinar nostra patria?
Catalunya del meu cor,
los teus fills viuhén encara.»

Y alal ala! va seguint
lo baró per monts y planas
y reconeix aquells llochs
que petjá tantas vegadas.

Saluda del Montserrat
las crestalludas montanyas,
y, tot vorejant pel riu,
cap á Barcelona baixa.

Ja veu allá lluny la mar
sempre riallera y blava;
ja passa pel mateix peu
del alt castell de Moncada.

No té prou ulls per mirar
quan á Barcelona entrava;
cada pas que va donant,
una sorpresa 'l sotraga.

Y 'l brau senyor va seguint;
travessa carrers y plassas,
y va cercant son palau
entre miij de tantas casas.

Ja 'l baró las veu de lluny
sas parets fortas y ombradas;
ja hi corre ab dalit de nin,
ja n' entra á la portalada.

Lo bon baró va pujant,
se 'n va pujant per la escala;
se posa las mans al pit,
que sembla que 'l cor li esclata.

Quan arriba al cap de munt,
troba la porta tancada;
la fa retronar trucant
ab lo pomell de la espasa.

—Oh, patjes, veniume á obrir;
¿no coneixeu mas petjadas?
so l' amo vell que ha tornat;
plena d' amor porto l' ánima.»

Los servents que l' han obert,
quan lo veuhén tots s' esglayan.
—¿Quí sou, válgans Deu, quí sou,
sinistre y estrany fantasma?»

Lo baró passa de llarch,
travessa cambras y cambras.
—¿Hont sou, oh nets del meu cor?
¡qué os ne vull fer d' abressadas!»

Ja 'l baró troba á sos nets,
ja sent que aquestos li parlan;
¡mes, ay, que no parlan, no,
en la llengua catalana!

—¿Vos heu tornat castellans?
¿es castellana ma patria?
¿propia parla no teniu,
que llogueu estranya parla?

¿De Catalunya 'ls traydors
he de veure en ma nissaga?
¡Oh, malehit l' arbre meu
que ha tret bordissencas brancas!

¡Malehit lo meu casal
y malehits tots vosaltres!
¡Aixís un llamp enfongués
aquest cau que fou ma casa!

Adeu, nets rebordonits,
deshonradors de mas armas,
castellans de Catalunya,
caragirats de la patria!»

Y 'l baró depressa fuig,
plorant de vergonya y rabia,
y corre, corre enutjat
á la tomba altra vegada.

La llosa pesanta cau
al demunt de la ombra irada.
No s' alsarà, no, may més;
ben mort pera sempre es ara.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

A MARIA EN SA GLORIOSA ASSUMPCIÓ

Quan Jesús se 'n pujá al Cel
ens dexá la seva Mare,
y ab l' escalf de son amor
nostres cors s' agombolavan.

Lo bon Jesús ja la crida
y li diu: Paloma aymada,
vina, vina que en mon regne
n' has de ser la Sobirana.

Ta animeta prou s' axeca,
mas jo 't vull ab cos y ab ánima,
baxarán mos missatgers
per servirte de peana.

Enlayrante amunt, amunt,
per l' espay que no s' acaba,
entrarás en mon palau
per esserhi coronada.

A tos peus tindrás la lluna,
será 'l sol lo teu ropatge,
ton rossegall las estrellas,
ta corona las més claras.

L' Esperit-Sant tindrà Esposa,
tindrà Filla l' Etern Pare,
las Vergens tindrán Regina,
senyora tindrán los Mártirs.

Jo hi tindré la Rosa mística,
l' Arca hermosa de la aliança,
Mare hi tindré, nom ditzós,
paradís de recordançes

Quan axó á la Gloria ohíren
de sa benaventurança
ayre novell ne respíran
tots en Deu enmirallantse.

Los Patriarcas y Profetas
entonan himnes de gracias,
Adam y Eva 's regositjan
y ab raígs de gloria s' enllaçan.

Sant Joseph, lo més joyós,
mira els lliris de sa vara,
la fiayre que ells espargexen
tot l' Univers embalsama.

Sant Joseph surt á oferirla
á sa esposa inmaculada,
per Ella florí, per Ella
sos perfums de festa exhala.

Serafins, Angels y Arcàngels,
axamplan llurs bellas alas,
preparantse á empendre 'l vol
per anar á saludarla.

Y las Vergens, ay, las Vergens
presentant las ricas palmas
van cantant, Ave Maria,
plena, plena sou de gracia.

Veus se senten que així diuen:
¿Quí es aquesta tan honrada,
que del desert del mon puja
y lluna y sol l'acompanyan?

Es la Mare de Jesús,
la Filla de lo Etern Pare,
del Sant Esperit Esposa
entre mils y mils triada.

Tota la Cort celestial
per dintre l'espai s'escampa
per contemplar á una Verge
que ab la Trinitat se enllaça.

Al entretant aquí baix,
obrint las flors la rosada,
cap amunt totes se giran
fins las que forman campana.

Tot espectant lo gran fet
que l'eternitat senyala...
á reveure, hermosa Verge,
la que la terra alegrava!

Quan Jesús s'en pujá al Cel
á Vos nos dexá per Mare,
si també vos n'hi pujau
¿quí 'ns curará l'anyorança?

A reveure, Verge hermosa,
vulgáunos guardar posada:
per poder arribá' á dalt
siáu nostra mística escala.

VICTORIA PENYA D'AMER.